

**ОЦІНКА ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ХВОРИХ НА
СЕРЦЕВО-СУДИННІ ЗАХВОРЮВАННЯ В РАМКАХ ПРОГРАМИ
«ДОСТУПНІ ЛІКИ»**

Попова І.А., Демченко Н.В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

ira_popova_dik@ukr.net

Резюме. В ході дослідження доведено, що в Україні в структурі смертності населення переважають захворювання на серцево-судинну систему, новоутворення та хвороби пов'язані з зовнішніми чинниками. Доведено, що українці втрачають помітно більше років здорового життя через серцево-судинні захворювання (ССЗ), аніж сусідні країни та США. Визначено кількості аптек, які працюють у програмі «Доступні ліки» в Україні. Визначено регіональні особливості щодо виписування електронних рецептів на лікарські засоби від серцево-судинних захворювань. Виявлено макрорегіональні відмінності у виписуванні електронних рецептів на ЛЗ від ССЗ в рамках програми «Доступні ліки».

Ключові слова: *серцево-судинні захворювання, програма «Доступні ліки», лікарські засоби, електронний рецепт, смертність, аптека, фармацевтичне забезпечення населення.*

Актуальність дослідження. Захворюваність серцево-судинної системи посідає одне з провідних місць серед захворювань в економічно розвинених країнах світу, оскільки кількість хворих, що страждають даною патологією, щорічно зростає. Захворювання серцево-судинної системи (ССС) набувають все більшої поширеності серед осіб працездатного віку, стан здоров'я яких суттєво впливає на трудові та економічні ресурси країни. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) смертність працездатного населення від різних видів захворювань ССС з кожним роком зростає. До 75% випадків смерті від ССЗ - у країнах із середнім та низьким рівнем ВВП. На цій підставі дослідження фармацевтичного забезпечення хворих на ССЗ є актуальною проблемою.

Мета дослідження - визначити стан фармацевтичного забезпечення хворих на ССЗ в Україні в рамках програми «Доступні ліки».

Методи дослідження. Для досягнення мети в роботі було використано наступні методи: логічний, статистичний, прогностичний.

Результати дослідження. Серцево-судинні захворювання на даний час є однією з провідних причин, що призводять до втрати працездатності та смертності, як в Україні, так і у всьому світі. За даними ВООЗ, приблизно 34 млн. осіб у світі страждають на ішемічну хворобу серця. [1-2]. Зокрема у загальній структурі смертності від ССЗ в Україні частка ішемічної хвороби серця (ІХС) складає 48,5 %. За останні роки відбувається тенденція зростання числа ССЗ за всіма віковими категоріями. На їх частку припадає понад 60 % всіх випадків смертей, 43,3 % – інвалідизації, 9 % – тимчасової втрати працездатності.

Висока смертність і, перш за все, через ССЗ є однією з серйозних причин демографічної кризи в Україні, що призводить до скорочення чисельності населення. Проблема смертності існує не тільки в Україні, вона характерна для всього світу. Прогнози дуже песимістичні, очікується що до 2030 року від цих захворювань помре 23 млн. чоловік.

За даними офіційної статистики, в Україні в структурі смертності населення переважають захворювання на серцево-судинну систему, новоутворення та хвороби пов'язані з зовнішніми чинниками (рис. 1).

Аналіз динаміки ССЗ свідчить, що майже три четверті смертей від ССЗ в світі проходиться на країни з низьким та середнім рівнем доходу. Люди, що живуть в країнах з низьким і середнім рівнем доходу, часто не мають можливості скористатися програмами первинної медико-санітарної допомоги для раннього виявлення та лікування людей з факторами ризику ССЗ. В результаті у багатьох людей в цих країнах виявлення захворювання часто відбувається на останньому етапі, і люди вмирають у більш молодому віці, часто в найбільш продуктивні роки. Така ситуація цілком відповідає реаліям України, адже, наприклад, що українці втрачають помітно більше років

здорового життя через серцево-судинні захворювання, аніж країни ЄС та США (рис.2).

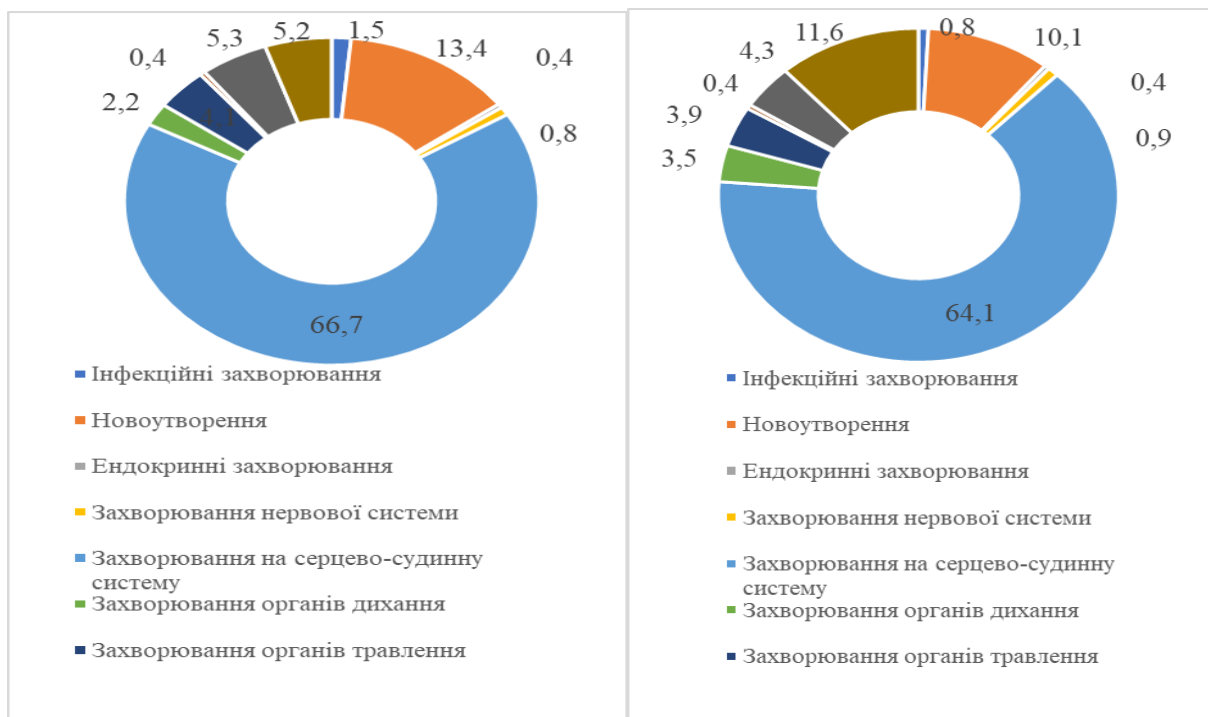

Рис. 1 Структура смертності населення в залежності від захворювань в 2019 та 2022р.[2]

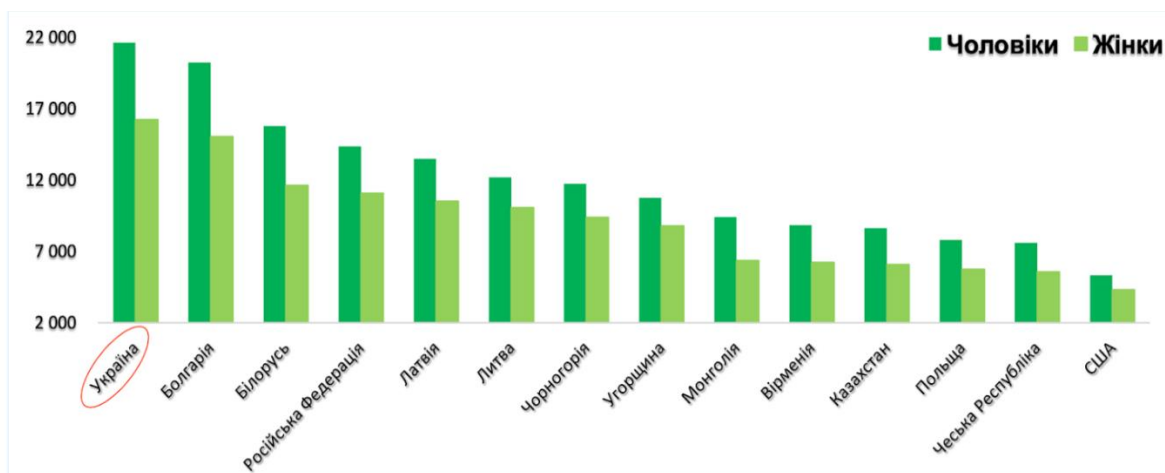

Рис. 2 Роки життя, втрачені через передчасну смерть від серцево-судинних захворювань, 2019 рік [3]

Дослідження смертності за регіонами України довели (рис. 3), що в середньому по Україні в 2019 році смертність від ССЗ складала 66,7%, а в 2022 році – 64,1%, в той час як, наприклад, у Франції та Японії цей показник в структурі летальності населення становить 29%, в США – 31%. Щорічно від ССЗ помирає більше 400 000 українців. Тільки в результаті зупинки серця на першому етапі медичної допомоги щороку помирає близько 60 000 людей. Так, за даними Міністерства охорони здоров'я, в Україні щороку фіксується понад 40 000 інфарктів та майже 100 000 інсультів.

Рис. 3 Динаміка смертності по регіонам від серцево-судинних захворювань [2]

За регіонами України найвищий показник (понад 70%) у 2019 р. спостерігався в Вінницькій, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій та Чернігівській областях. В порівнянні з 2021 р. показник смертності від ССЗ знизився по Україні на 9,9%, що пов'язано з впровадженням програми «Доступні ліки». Найкращі показники спостерігаються в Харківській, Миколаївській, Одеській, Львівській та Запорізькій областях.

Одним з дієвих організаційних кроків щодо фармацевтичного забезпечення усіх верств хворих на ССЗ доступними ліками в Україні є впровадження пілотних проектів та Урядових програм, зокрема програми «Доступні ліки». Результати дослідження Наказів МОЗ України, що регламентують затвердження Реєстру ЛЗ, вартість яких підлягає відшкодуванню (далі Реєстр) із програми реімбурсації «Доступні ліки» за 2019 - 2023 роки (рис.4). Відповідно до Наказу МОЗ України від 21.01.2019 р. №148 до Реєстру внесено 258 позицій ЛЗ, що на 234 позиції менше, ніж на 01.08.2023 р. Відповідно, кількість зареєстрованих ЛЗ збільшилася на 91% та склала 492 одиниці, в той же час ЛЗ, які відпускаються безоплатно в рамках даної програми збільшилися понад ніж у 5 разів та склала 198 найменувань, що покращує доступ та прихильність пацієнтів до лікування [4-12].

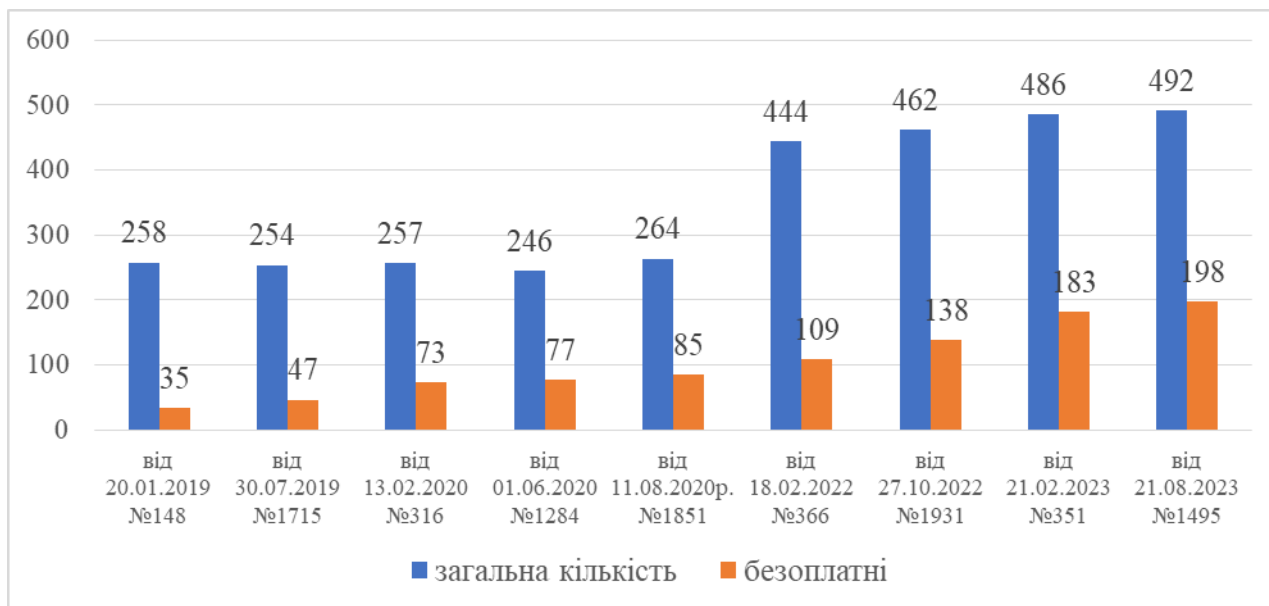

Рис. 4. Динаміка кількості препаратів у Реєстрі ЛЗ, що підлягають відшкодуванню за програмою «Доступні ліки» у 2019 - 2023 роках [4-12]

За період дії програми реімбурсації «Доступні ліки» з НСЗУ з 01.01.2019 р. до 01.01.2024 року кількість зареєстрованих у програмі аптек-учасниць зросла понад 3,8 рази (рис. 5). Впродовж першого року роботи програми було

zareєстровано 4951 аптеку-учасницю, проте на 01.01.2024 року їхня кількість склала 19182, що свідчить про позитивну динаміку роботи програми з використанням е-рецептів.

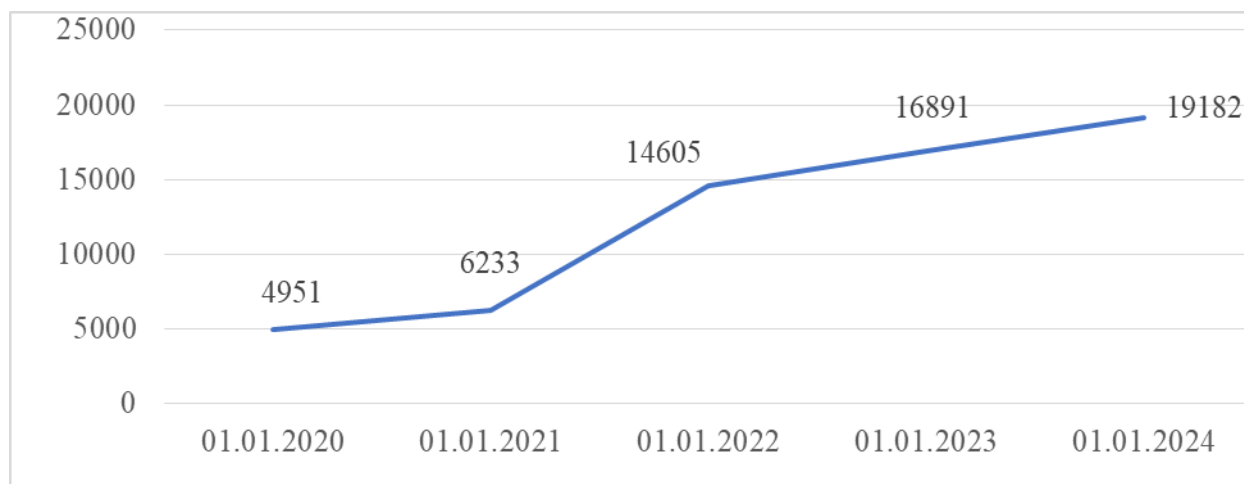

Рис. 5. Динаміка кількості аптек, які працюють у програмі «Доступні ліки» в Україні за 2020–2024 роки [13]

Результати дослідження виписаних електронних рецептів на ЛЗ від ССЗ за регіонами свідчить, що лідерами серед регіонів є Дніпропетровська, Харківська, Львівська області, а аутсайдерами – Кіровоградська, Волинська, Чернівецька області. За всіма регіонами без виключення до 2022 р. спостерігається збільшення е-рецептів. Найбільше скорочення спостерігається в Херсонській, Харківській, Донецькій, Запорізькій областях.

За результати дослідження е-рецептів (рис.6) серед ЛЗ для лікування ССЗ в рамках програми «Доступні ліки» в 2019 р. переважали – бісопролол, клопідогрель, еналаприл, амлодипін – що складало понад 60% всіх лікарських засобів, а в 2023 р. – 43%. Це обумовлено зростанням кількості позицій ЛЗ для профілактики інсультів та інфарктів. Так, в 2023 р. питома вага ацетилсаліцилової кислоти була 19%, бісопролол – 14%, еналаприл – 11%, клопідогрель – 10%.

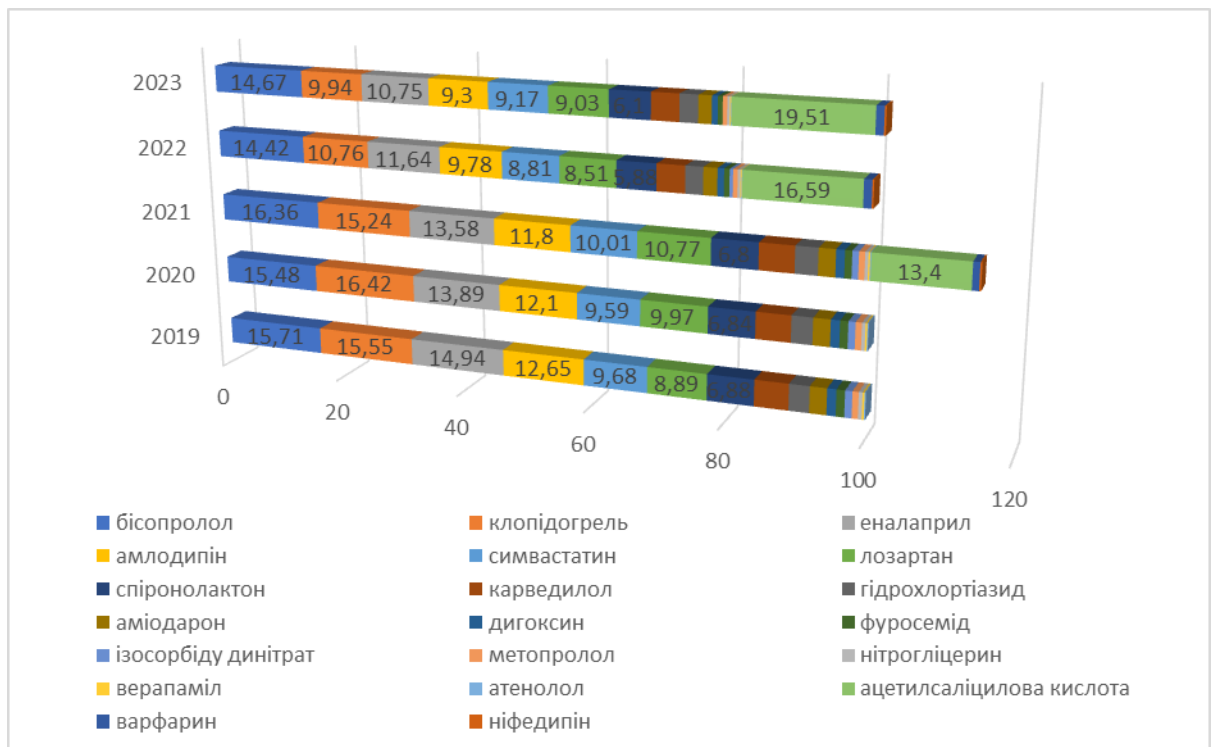

Рис. 6. Розподіл виписаних е-рецептів за МНН для лікування артеріальної гіпертензії за програмою «Доступні ліки»

Так, у 2019 р. розмір відшкодування е-рецептів для лікування ССЗ за програмою «Доступні ліки» становив 488 981 688 грн. У 2022 р. цей показник склав 667 140 051 грн, що на 26,7 % більше. Встановлено, що для амбулаторних пацієнтів з ССЗ у 2023 р. було виписано 8 870 945 е-рецептів, що на 1,3 % більше, ніж у 2022 р. Доведено, що кількість виписаних е-рецептів для лікування ССЗ зросла на 1,3 %. За 2022 - 2023 рр. для чотирьох МНН було виписано більше 50 % е-рецептів від їх загальної сукупності: бісопрололу, ацетилсаліцилової кислоти, клопідогрелю, еналаприлу та амлодипіну. Найвищий приріст е-рецептів у програмі «Доступні ліки» встановлено для: ацетилсаліцилової кислоти – 17%, ніфедипін – 11,8%, лозартану – 6%.

Висновки. Узагальнюючи вищенаведене, слід зазначити, що в структурі виписаних е-рецептів найбільшу частку займають чотири препарати: бісопролол, клопідогрель, еналаприл та амлодипін, які й надалі мають бути у переліку для

постійного забезпечення населення в аптеках. Українські пацієнти позитивно ставляться до впровадження програми реімбурсації на основні ЛЗ для лікування найпоширеніших захворювань. Впровадження програми «Доступні ліки» позитивно вплинуло на скорочення смертності від ССЗ, завдяки значному зростанню доступу та доступності до основних ЛЗ. За дослідженням доступності серцево-судинних препаратів за ціною, виявлено позитивну динаміку щодо збільшення кількості ЛЗ для лікування ССЗ, що відшкодовуються.

Результати дослідження тенденцій виписування е-рецептів на основні ЛЗ за програмою на 2019-2023 роки згідно даних НСЗУ дозволили виявити макрорегіональні особливості щодо їхнього призначення. Дослідження показало, що обсяг бюджетного фінансування за період дії програми «Доступні ліки» зріс у 5 разів, кількість аптек зросла в 3,8 рази порівняно зі стартом програми. Більшість аптек, що залучені до програми, розташована в містах Західного та Центрального макрорегіону. Із загальної сукупності аптек програми, у селах їх питома вага лише 17,5 % у всіх макрорегіонах разом, що свідчить про їх недостатнє забезпечення пацієнтів, що користуються програмою в даних місцях проживання. Встановлено, що найвищі темпи приросту, за досліджуваними параметрами, зафіксовані у Центральному та Західному макрорегіонах, що свідчить про ефективність реалізації програми в них.

Література

1. WHO (World Health Organization): вебпортал: <https://www.who.int/>
2. Державний комітет статистики України. вебпортал: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Центр громадського здоров'я МОЗ України. вебпортал: <https://phc.org.ua/>
4. Про затвердження Реєстру лікарських засобів, вартість яких підлягає відшкодуванню: Наказ МОЗ України від 20.01.2019 № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0148282-19#Text>
5. Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації: Наказ МОЗ України від 30.07.2019 № 1715. URL:

<https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-30072019-1715-pro-zatverdzhennja-reestru-likarskih-zasobiv-jaki-pidljagajut-reimbursacii-stanom-na-29-lipnja-2019-roku>

6. Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації: Наказ МОЗ України від 13.02.2020 № 316. URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-13022020--316-pro-zatverdzhennja-reestru-likarskih-zasobiv-jaki-pidljagajut-reimbursacii-stanom-na-07-ljutogo-2020-roku>

7. Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації: Наказ МОЗ України від 01.06.2020 № 1284. URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-01062020--1284-pro-zatverdzhennja-reestru-likarskih-zasobiv-jaki-pidljagajut-reimbursacii-stanom-na-28-travnja-2020-roku>

8. Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації: Наказ МОЗ України від 11.08.2020 № 1851 URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-11082020--1851-pro-zatverdzhennja-reestru-likarskih-zasobiv-jaki-pidljagajut-reimbursacii-stanom-na-07-serpnja-2020-roku>

9. Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації: Наказ МОЗ України від 18.02.2022 № 366. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0366282-22#Text>

10. Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення: Наказ МОЗ України від 27.10.2022 № 1931 URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-27102022--1931-pro-zatverdzhennja-reestru-likarskih-zasobiv-jaki-pidljagajut-reimbursacii-za-programoju-derzhavnih-garantij-medichnogo-obslugovuvannja-naselennja-stanom-na-20-zhovtnja-2022-roku>

11. Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення: Наказ МОЗ України від 21.02.2023 № 351. URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-21022023--351-pro-zatverdzhennja-reestru-likarskih-zasobiv-jaki-pidljagajut-reimbursacii-za-programoju-derzhavnih-garantij-medichnogo-obslugovuvannja-naselennja-stanom-na-14-ljutogo-2023-roku>
12. Про затвердження Переліків лікарських засобів і медичних виробів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення: Наказ МОЗ України від 21.08.2023 № 1495 URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-21082023--1495-pro-zatverdzhennja-perelikiv-likarskih-zasobiv-i-medichnih-virobiv-jaki-pidljagajut-reimbursacii-za-programoju-derzhavnih-garantij-medichnogo-obslugovuvannja-naselennja-stanom-na-10-serpnja-2023-roku>
13. Національна служба здоров'я України: вебпортал: <https://nszu.gov.ua/>

Resume. The study proved that cardiovascular diseases, neoplasms, and diseases associated with external factors dominate the mortality structure in Ukraine. It is proved that Ukrainians lose significantly more years of healthy life due to cardiovascular diseases than neighboring countries and the United States. A regional analysis of mortality rates by region of Ukraine due to this disease is presented. The number of pharmacies operating under the "Affordable Medicines" program in Ukraine is determined. An analysis of the distribution of e-prescriptions issued by International Nonproprietary Names for the treatment of hypertension in the "Affordable Medicines" program is presented. Regional peculiarities in the issuance of electronic prescriptions for medicines for cardiovascular diseases were identified. Macro-regional differences in the issuance of electronic prescriptions for medicines for cardiovascular diseases under the "Affordable Medicines" program were identified.

Key words: *cardiovascular diseases, "Affordable Medicines" program, medicines, electronic prescription, mortality, pharmacy, pharmaceutical support*